

**Marking Scheme**  
**Strictly Confidential**  
**(For Internal and Restricted use only)**  
**Secondary School Examination, 2026 (2<sup>nd</sup> Board Examination)**  
**SUBJECT NAME : Sanskrit Communicative**  
**(Q.P. CODE / Set No. 119/65)**

**General Instructions: -**

|           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>1</b>  | You are aware that evaluation is the most important process in the actual and correct assessment of the candidates. A small mistake in evaluation may lead to serious problems which may affect the future of the candidates, education system and teaching profession. To avoid mistakes, it is requested that before starting evaluation, you must read and understand the spot evaluation guidelines carefully.                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>2</b>  | <b>“Evaluation policy is a confidential policy as it is related to the confidentiality of the examinations conducted, evaluation done and several other aspects. Its leakage to public in any manner could lead to derailment of the examination system and affect the life and future of millions of candidates. Sharing this policy/document to anyone, publishing in any magazine and printing in Newspaper/Website, etc. may invite action under various rules of the Board and IPC.”</b>                                                                                                                                                                                              |
| <b>3</b>  | Evaluation is to be done as per instructions provided in the Marking Scheme. It should not be done according to one’s own interpretation or any other consideration. Marking Scheme should be strictly adhered to and religiously followed. <b>However, while evaluating, answers which are based on latest information or knowledge and/or are innovative, they may be assessed for their correctness otherwise and due marks be awarded to them. In Class-X, while evaluating two competency-based questions, please try to understand given answer and even if reply is not from marking scheme but correct competency is enumerated by the candidate, due marks should be awarded.</b> |
| <b>4</b>  | The Marking scheme carries only suggested value points for the answers. These are in the nature of Guidelines only and do not constitute the complete answer. The students can have their own expression and if the expression is correct, the due marks should be awarded accordingly.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>5</b>  | The Head-Examiner must go through the first five answer books evaluated by each evaluator on the first day, to ensure that evaluation has been carried out as per the instructions given in the Marking Scheme. If there is any variation, the same should be zero after deliberation and discussion. The remaining answer books meant for evaluation shall be given only after ensuring that there is no significant variation in the marking of individual evaluators.                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>6</b>  | Evaluators will mark ( ✓ ) wherever answer is correct. For wrong answer CROSS ‘X’ be marked. Evaluators will not put right (✓) while evaluating which gives an impression that answer is correct and no marks are awarded. <b>This is most common mistake which evaluators are committing.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>7</b>  | If a question has parts, please award marks on the right-hand side for each part. Marks awarded for different parts of the question should then be totaled up and written in the left-hand margin and encircled. This may be followed strictly.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>8</b>  | If a question does not have any parts, marks must be awarded in the left-hand margin and encircled. This may also be followed strictly.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>9</b>  | If a student has attempted an extra question, answer of the question deserving more marks should be retained and the other answer scored out with a note <b>“Extra Question”</b> .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>10</b> | No marks to be deducted for the cumulative effect of an error. It should be penalized only once.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 11 | A full scale of marks _____ (example 0 to 80/70/60/50/40/30 marks as given in Question Paper) has to be used. Please do not hesitate to award full marks if the answer deserves it.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| 12 | Every examiner has to necessarily do evaluation work for full working hours i.e., 8 hours every day and evaluate 20 answer books per day in main subjects and 25 answer books per day in other subjects (Details are given in Spot Guidelines). This is in view of the reduced syllabus and number of questions in question paper.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| 13 | <p>Ensure that you do not make the following common types of errors committed by the Examiner in the past :-</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Leaving answer or part thereof unassessed in an answer book.</li> <li>• Giving more marks for an answer than assigned to it.</li> <li>• Wrong totaling of marks awarded on an answer.</li> <li>• Wrong transfer of marks from the inside pages of the answer book to the title page.</li> <li>• Wrong question wise totaling on the title page.</li> <li>• Wrong totaling of marks of the two columns on the title page.</li> <li>• Wrong grand total.</li> <li>• Marks in words and figures not tallying/not same.</li> <li>• Wrong transfer of marks from the answer book to online award list.</li> <li>• Answers marked as correct, but marks not awarded. (Ensure that the right tick mark is correctly and clearly indicated. It should merely be a line. Same is with the X for incorrect answer.)</li> <li>• Half or a part of answer marked correct and the rest as wrong, but no marks awarded.</li> </ul> |
| 14 | While evaluating the answer books if the answer is found to be totally incorrect, it should be marked as cross (X) and awarded zero (0) Marks.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 15 | Any unassessed portion, non-carrying over of marks to the title page, or totaling error detected by the candidate shall damage the prestige of all the personnel engaged in the evaluation work as also of the Board. Hence, in order to uphold the prestige of all concerned, it is again reiterated that the instructions be followed meticulously and judiciously.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| 16 | The Examiners should acquaint themselves with the guidelines given in the “ <b>Guidelines for Spot Evaluation</b> ” before starting the actual evaluation.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 17 | Every Examiner shall also ensure that all the answers are evaluated, marks carried over to the title page, correctly totaled and written in figures and words.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 18 | The candidates are entitled to obtain photocopy of the Answer Book on request on payment of the prescribed processing fee. All Examiners/Additional Head Examiners/Head Examiners are once again reminded that they must ensure that evaluation is carried out strictly as per value points for each answer as given in the Marking Scheme.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| 19 | <b>If a candidate attempts both alternatives/options in a question where only one option/alternative is required to be attempted, the Evaluator shall award marks in both the options. The system will take the higher of two scores and disregard the other response.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 20 | <b>In a question having two options/alternatives, if a candidate has attempted only one, then the evaluator shall mark “NA” (Not attempted) against the option that has not been attempted by the candidate.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

**MARKING SCHEME**  
**संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्) (Subject Code - 119)**  
**(PAPER CODE : 65) (M650119)**

समय : - 3 होरा:

पूर्णाङ्काः 80

| Q. No. | EXPECTED OUTCOMES/VALUE POINTS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Marks                                               |
|--------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
|        | <b>‘क’ भागः</b><br><b>अपठितावबोधनम्</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>(10 अङ्काः)</b>                                  |
| 1.     | <p><b>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</b></p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) भारतीयसंस्कृतिः</p> <p>(ii) भारतीयसंस्कृतेः/अस्माकं संस्कृतेः</p> <p>(iii) भारतमुनिना</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) वेदाः, उपनिषदः, पुराणानि स्मृतयः च अस्याः संस्कृतेः अमूल्यनिधयः सन्ति।</p> <p>(ii) ग्रन्थाः जगतः कल्याणाय प्रदीपाः इव विराजन्ते।</p> <p>(iii) अस्माभिः एतस्याः भारतीयसंस्कृतेः केवलं गुणगौरवगानं न कर्तव्यम् अपितु तस्याः संरक्षणं संवर्धनं च अनिवार्यतया कर्तव्यम्।</p> <p>इ. ‘भारतीयसंस्कृतिः’ अथवा कोऽपि अन्यः उपयुक्तः शीर्षकः।</p> <p>ई. यथानिर्देशम् उत्तरत (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) (क) सन्ति</p> <p>(ii) (ग) जगत्</p> <p>(iii) (घ) अहिंसा</p> <p>(iv) (क) सर्वे</p> | <p>2x1=2</p> <p>2x2=4</p> <p>1x1=1</p> <p>3x1=3</p> |
|        | <b>‘ख’ भागः</b><br><b>रचनात्मकं कार्यम्</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>(15 अङ्काः)</b>                                  |
| 2.     | <p>भवतः नाम दिव्यम्। भवतः विद्यालये संस्कृतनाटकस्य मञ्चनम् अभवत्। तदर्थं मित्रं कृष्णं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषातः पदानां सहायतया पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत -</p> <p>(i) आगरातः</p> <p>(ii) कृष्ण!</p> <p>(iii) नमोनमः</p> <p>(iv) संस्कृतोत्सवः</p> <p>(v) मञ्चनम्</p> <p>(vi) दर्शकाः</p> <p>(vii) उत्साहवर्धनम्</p> <p>(viii) प्रशंसा</p> <p>(ix) मम</p> <p>(x) दिव्यम्</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 10x½=5                                              |

|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                     |
|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|
| 3. | चित्रवर्णनम् / अनुच्छेदलेखनम् -<br>छात्राः स्वेच्छया पञ्च वाक्यानि रचयिष्यन्ति।                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 5x1=5               |
| 4. | अधोलिखितां कथां मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत -<br>(i) मूषकः<br>(ii) एकम्<br>(iii) फलानि<br>(iv) सुस्वादु<br>(v) विविधानि<br>(vi) एकदा<br>(vii) अतिप्रसन्नः<br>(viii) विडालः<br>(ix) क्रोधितः<br>(x) भयम्<br><br>अथवा<br>रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितसंवादं पुनः लिखत -<br>(क) सुप्रभातं छात्राः! यूयम् सर्वे उपविशत।<br>(ख) महोदय! अद्य कः विशेषः यत् वयं न पठिष्यामः अपितु क्रीडिष्यामः ?<br>(ग) महोदय! किं सत्यम् ?<br>(घ) अहो! अस्मिन् उत्सवे अहम् एकं संस्कृतगीतं गास्यामि<br>(ङ) शोभनम्! अहं प्रसन्नः अस्मि। स्वस्ति युष्मभ्यम्। | 10x½=5<br><br>5x1=5 |
|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                     |
|    | <b>‘ग’ भागः</b><br><b>अनुप्रयुक्तव्याकरणम्</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | (25<br>अङ्काः)      |
| 5. | अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)<br>(i) <u>प्रभोऽत्र</u> कथम् आगतः ?<br>(ii) <u>इति+उक्तिः</u> तत्कृतज्ञता।<br>(iii) सरस्वत्याः कोशः <u>सञ्चयात्</u> क्षीणः भवति।<br>(iv) जगत्पतेः <u>सृष्टिः+एषा</u> रमणीया।<br>(v) पिता अस्य किं <u>तपस्तेपे</u> ।                                                                                                                                                                                                                                           | 4x1=4               |
| 6. | अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत-<br>(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)<br>(i) (क) मदेन उद्धताः<br>(ii) (ग) न ऋतम्<br>(iii) (ख) राजपशुः<br>(iv) (घ) व्यासनारदौ<br>(v) (ख) उचितम् अनतिक्रम्य                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 4x1=4               |

|     |                                                                                                                                                                                                                                                                                       |       |
|-----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| 7.  | <p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) (ख) इतिहास+ठक्<br/> (ii) (क) महत्+त्व<br/> (iii) (क) रक्ष्+अनियर्<br/> (iv) (क) चञ्चलताम्<br/> (v) (ख) मनोहारिणी</p>                | 4x1=4 |
| 8.  | <p>वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) प्रार्थना<br/> (ii) सर्वैः<br/> (iii) गीयते।<br/> (iv) आगमिष्यति</p>                                                                                                   | 3x1=3 |
| 9.  | <p>कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूरयत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) विद्यालये प्रातः पादोन अष्टवादने छात्राः आगच्छन्ति।<br/> (ii) ततः अष्टवादने प्रार्थना भवति<br/> (iii) तदनन्तर सार्ध दशवादने वादने अर्धावकाशः भवति।<br/> (iv) अपराह्णे सपाद द्विवादने पूर्णावकाशः भवति।</p> | 3x1=3 |
| 10. | <p>मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) कुत्र<br/> (ii) अपि<br/> (iii) एव<br/> (iv) इति<br/> (v) सम्प्रति</p>                                                                                              | 4x1=4 |
| 11. | <p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) (क) अपूर्वः<br/> (ii) (ख) अहम्<br/> (iii) (ख) कलहेन<br/> (iv) (क) अवदन्</p>                                                                                              | 3x1=3 |

|     | <b>‘घ’ भागः<br/>पठितावबोधनम्</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>(30<br/>अङ्काः)</b>                       |
|-----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| 12. | <p><b>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</b></p> <p><b>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) दुष्टबुद्धिः<br/>(ii) दुष्टबुद्धिम्<br/>(iii) सर्पेण</p> <p><b>आ. पूर्णवाक्येन लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) भीतः सः कलशम् आदाय मित्रस्य गृहं समागतः।<br/>(ii) दुष्टबुद्धिः कलशं गृहाभ्यन्तरे स्वमित्रं सर्पेण मारयितुम् इच्छान् क्षिप्तवान्।<br/>(iii) तौ दम्पती आश्चर्येण प्रचुरमणिमाणिक्यानाम् आभया भासमानं निजगृहं अपश्यताम्।</p> <p><b>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) दम्पती/तौ<br/>(ii) विचित्रा<br/>(iii) विषधरम्</p> | <p>5<br/>2x½=1</p> <p>2x1=2</p> <p>2x1=2</p> |
| 13. | <p><b>अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</b></p> <p><b>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) मनः<br/>(ii) कृष्ण<br/>(iii) अर्जुनाय/कौन्तेयाय</p> <p><b>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) मनः अभ्यासवैराग्याभ्याम् गृह्यते।<br/>(ii) मनसः निग्रहं सुदुष्करं भवति।<br/>(iii) अभ्यासेन वैराग्येण च मनः वशं गच्छति।</p> <p><b>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) मन्ये<br/>(ii) सुदुष्करम्<br/>(iii) मनः</p>                                                                                                        | <p>5<br/>2x½=1</p> <p>2x1=2</p> <p>2x1=2</p> |
| 14. | <p><b>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -</b></p> <p><b>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) काकानाम् अस्माकम्<br/>(ii) भो! भो! वाचाल!<br/>(iii) नगरेषु</p> <p><b>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) मातरः काकविषये शिशून् कथयन्ति - “अनृतं वदसि चेत् काकः दशेत्” इति।<br/>(ii) काकः छात्राणां कृते आदर्शः एव।<br/>(iii) काकः प्रभाते ‘का-का’ ध्वनिना सुप्तान् प्रबोधयति कर्मसुचि विनियोजयति।</p> <p><b>इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)</b></p> <p>(i) कर्मसु<br/>(ii) जनाः<br/>(iii) क्वणितैः</p>                          | <p>5<br/>2x½=1</p> <p>2x1=2</p> <p>2x1=2</p> |

|     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                           |
|-----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|
| 15. | <p>रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं पञ्चप्रश्नाः)</p> <p>(i) सर्पः <u>कस्मात्</u> बहिः निर्गतः ?</p> <p>(ii) <u>कस्याः</u> कोशः अपूर्वः ?</p> <p>(iii) <u>किम्</u> त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम् ?</p> <p>(iv) पापकर्मणा द्रोणिना <u>कस्य</u> कस्याः पुत्राः हताः ?</p> <p>(v) दानशालासु विचरन् <u>कः</u> अचिन्तयत् ?</p> <p>(vi) <u>कोषां</u> तु अयं स्रोतः एव अस्ति ?</p>                                                                                                                                                                                                                                                   | 5x1=5                     |
| 16. | <p>मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>अन्वयः - यथा</p> <p>(i) मधुरभाषिणी वाणी पुरुषं प्रह्लादयति तथा न शीतल</p> <p>(ii) सलिलम् न</p> <p>(iii) चन्दनरसः न च</p> <p>(iv) शीतला छाया (पुरुषं प्रह्लादयति)</p> <p>अथवा</p> <p>मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थं रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>भावार्थः - यथा</p> <p>(i) मनसि सरलता भवति तथैव</p> <p>(ii) वाण्याम् अपि यदि सरलता भवेत् तदा एव</p> <p>(iii) महात्मानः वास्तविकरूपेण तत्</p> <p>(iv) समत्त्वम् इति कथयन्ति</p>                                                                                                      | <p>4x½=2</p> <p>4x½=2</p> |
| 17. | <p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत -</p> <p>(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) (क) मन्त्रिणः</p> <p>(ii) (घ) असत्यम्</p> <p>(iii) (ख) एकान्ते</p> <p>(iv) (क) उचितम्</p> <p>(v) (ख) मुखे</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 4x1=4                     |
| 18. | <p>अधोलिखित-कथां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>वने सर्वे पशवः पक्षिणः च वनस्य</p> <p>(i) राजा भवितुं स्वप्रशंसां कुर्वन्तः परस्परं विवादम् आरभन्त। ते स्वमहत्त्वं प्रतिपादयन्तः परेषाम्</p> <p>(ii) अपमानम् अपि कृतवन्तः। सर्वेषां कलहम् अवेक्ष्य अन्ते</p> <p>(iii) प्रकृतिमाता आगच्छति। सा सर्वान् सस्नेहं वदति यत् अहम् प्रकृतिः युष्माकम्</p> <p>(iv) माता अस्मि। युष्माभिः एव मम शोभा। यथासमयं सर्वेषां</p> <p>(v) महत्त्वम् भवति। सर्वेषु प्राणिषु कोऽपि भेदः न अस्ति अतः</p> <p>(vi) कलहेन विवादेन च</p> <p>(vii) समयम् व्यर्थम् न कुरुत। यूयं सर्वे मिलित्वा परस्परं</p> <p>(viii) आनन्देन निवसथ जीवनं च रसमयं कुरुथ।</p> | 8x½=4                     |

- o O o -